

ZSOLNAI JÓZSEFNÉ
Szeged

Hogyan tanítottam a globális módszerrel?

1974 óta érdeklődéssel olvastam Kutiné—Ligeti Róbertnek A tanítóban megjelent cikkeit, melyek a globális olvasástanulás, tanítás tapasztalataival, eredményeivel foglalkoztak. Örömmre szolgált, mikor igazgatóm megkérdezte, volna-e kedvem ezzel a módszerrel tanítani az anyanyelvet. Igenlő választ adtam. Próbáltam felkészülni a feladatra. Elolvastam az e problémával foglalkozó cikkeket, beszereztem az új tankönyveket, és a „Tankönyvhasználati és módszertani útmutatót”, melyből a globális program metodikáját, problematikáját áttanulmányoztam.

Szeptember első napjaiban a szülői értekezleten ismerttettem a szülőkkel az új módszer lényegét. A következő kérdéseket beszéltük meg:

1. Hogyan gyakoroljanak otthon a gyerekekkel?
2. Mennyit olvasson otthon a gyermek?
3. Mit olvasson?
4. Mit csináljanak, ha a gyermek egy szóképet nem ismer fel? Betűztessék-e?
5. Ha egy új szóval találkozik, de nem tudja elolvasni, meg lehet-e neki mondani?
6. Milyen segítséget lehet adni a házi feladatok elvégzésében?
7. Szabad-e előre olvastatni a következő oldalt?
8. Lehet-e gyakorlás céljából szavakat írni a gyerek számára?

Legfontosabb kérésem, kívánságom az volt, hogy a *megértést* részesítsék előnyben a hangos olvasással szemben. És még az, hogy:

- Hallgassák meg, hogy miről olvastak gyermekeik!
- Válaszoljanak mindig gyermekeik kérdéseire!
- Unos-untáig ne kényszerítsék őket munkára!
- Büntetésből ne olvastassanak, ne írássanak!
- Ne kényszerítsék szótagoló olvasásra a gyermeket!
- Örüljenek közösen, ha bármelyik könyvből és folyóiratból, pl.: Dörmögőből, Kisdobosból (minden tanulónak megrendeltük közösen) egy-egy tanult szóképet felismer gyermekük:

A szülők a legmesszebbmenőkig megértették kérésemet, a maximális segítséget meg is kaptam munkámhoz tőlük. Csak köszönetet tudok érte mondani.

Hogy is kezdődött el a munka?

Szeptember első hetének legfontosabb feladata a tanulók anyanyelvi műveltségének megismerése, a beszéd fejlesztése, az olvasástanulás megalapozása, az írástanulás előkészítése és a feladattudat kialakítása.

Már az első napon a bemutatkozás után (melyet játékos labdadobással bonyolítottam le) megismerkedtünk „A maci olvas” első képével.

Óvodai élmények és a könyv képeiről való beszélgetés közben figyeltem beszédük *értettségét, tartalmát, ütemét*. A szünetekben, viselkedés közben, később a napköziben fény derült arra is, hogy ki milyen gyakran kezd beszélgetést, szívesen kapcsolódik-e bele a társalgásba.

A *hangok képzését* társasjáték közben figyeltem meg. Pl. közlekedési játékot szerveztem. A gyerekeket kisebb csoportokba osztottam be. A csoportoknak egy-egy közlekedési jármű hangját kellett utánozniuk. A mozdony indulásakor sz-sz-sz hangot ad, amikor felgyorsít, azt mondja: s-s-s. A száguldó vonat mellett a fák ezt a hangot hallatják: z-z-z. A másik csoport a repülő hangját utánozta: r-r-r. A hangoztatást vizsgáltam egy elképzelt állatkerti sétán is. A mackó mondja: m-m-m; az oroszlán elbődül: ú-ú-ú. Hívjuk a cicát: c-c-ç.

A Juhász Gyula Tanárképző Főiskola 1. sz. Gyakorló Általános Iskolája 1. b osztályába 34 tanuló jár. Mindegyik tanuló járt óvodába.

A beszéd érthetősége:

	jól érthető:	20 fő
	halkan beszél, motyog:	4 fő
	beszédhibás:	10 fő
ebből:	– pösze:	6 fő
	– raccsol:	4 fő

A beszéd tartalma:

a szókinccse gazdag:	18 fő
a szókinccse átlagos:	12 fő
a szókinccse szegény:	4 fő
élményt vagy mesét összefüggően mond el:	20 fő
élményt vagy mesét kérdésekre mond el:	14 fő

A beszéd üteme:

gyors:	3 fő
átlagos:	25 fő
lassú:	6 fő

A beszéd indítéka:

gyakran kezd beszélgetést:	24 fő
ritkán kezd beszélgetést:	10 fő

A felmérésből kitűnik, hogy tanulóim kb. 2 harmad része érthetően, tagoltan beszél, gazdag szókinccsel rendelkezik, élményeiket összefüggően mondják el. Tanulóim 1 harmada beszédhibás volt, vagy még ma is az. Közülük 4-en jártak hosszabb ideig logopédushoz. Ezekkel sok-sok játékos gyakorlatot végeztettem. Sok nyelvtörőt, mondókat tanultak meg. A szülők ebben is maximális segítséget adtak. Jelenleg két tanuló jár logopédushoz.

A sok vers, mondóka tanulása, mesefilmnézés, (olykor csak képet mutattam, nekik kellett a kép alapján folytatni a mesét) olvasmányock élménybeszámolói, bábozás kapcsán tanulóim nagyon sokat fejlődtek.

Célom az volt, hogy megpróbálom minden gyerek érdeklődését felkelteni az olvasástanulás iránt. (A minél gyorsabb elsajátítása iránt.) A falra polcot szereltem, melyre játékokat és könyveket helyeztem. A játékok fölé tettem a „játék”, a könyvek fölé a „könyv” szókártyát. Hamar megismerték a két szókártyát, el is „olvasták”. Ezek után játszva csoportosították a „Maci olvas” c. könyv 5. oldalán lévő tárgyakat.

Minden alkalmat megragadtam, hogy megszerettessem velük a könyvet, a „tudás forrását”. Megengedtem, hogy elhozzák kedvenc könyveiket az iskolába, s ezeket megmutatták társaiknak is. Félév elteltével hétfőnként 1–1 olyan órát tartottunk, amikor a tanulók beszámollhattak a hétfégi olvasásélményeikről, a könyv bemutatásával. Nagyon várják, s készülnek erre az órára. Ezek a gyerekek csillagot, dicséretet kapnak. Ezzel lehet bátorítani, ösztönözni a bátortalanabbakat is. Gyakran írok be dicséretet a „Tájékoztató füzetbe”.

Hogyan is kezdődött az olvasás tanulása?

70–100 szókártyával ismerkedtek meg a tanulók. Ebből a szóképtanulás végén 56 szóképet kell felismerni a felmérés kapcsán.

Az új szóképek először az ismerős szóképekkel együtt kerülnek a tanulók elé. A képek bemutatkoznak. Mindegyik mellé szókártya kerül.

A képről a szóképet a következőképpen választjuk le:

1. Közösén „elolvassuk” a képek nevét.
2. Rámutatnak a szóképre, s a tanulók kimondják a kép nevét.
3. A tanulók a padra hajtják fejüket, s közben egy-egy tárgy képét levesszük a tábláról. Mi hiányzik? Melyik kép? Elolvassák a kép nevét!
4. Csak a szóképek maradnak a táblán változatlan sorrendben (ez emlékeztet a képekre!).
5. Összekeverjük a szóképeket, és így olvastatjuk a szavakat.
6. A szóképeket ismeretlen szóképek közé keverjük, és így kell felismerni a már tanultakat.

Ezt követi a könyv feladatainak megoldása. Pl.:

Rajzold le! labda kocka könyv

A könyv végén lévő szókártákat kivágás után gyakorlás céljából ráhelyezik a könyv képeire.

Jutalmul kiszínezhetik a könyv képeit. (Nagyon szerették!) A fonikus munkát előkészítő gyakorlatok már a könyv 4. oldalán megtalálhatók. Megszámoljuk, majd koronggal kirakjuk, pontozással jelöljük, hogy hány hangból, betűből áll a szó. Először közösén, majd minél hamarabb önállóan dolgoznak. A szóképtanulás befejezése után kb. október vége felé felmérést végeztem a szóképfelismerésből.

A felmérés nyolc egymást követő napon történt. (Tankönyv 117., 118. old.) A felmérés eredménye megnyugtató volt számomra.

A tanulóknak 56 szót kellett felismerni.

- 56 szót 12 tanuló,
- 55 szót 1 tanuló,
- 54 szót 3 tanuló,
- 53–50 szó között 9 tanuló,
- 50 szónál kevesebbet 9 tanuló ismert fel.

Tanulóim 73,50%-a 50-nél több szót ismert fel. Úgy érzem, ez igen jó eredménynek mondható. A szülők bevallása szerint 4 gyermek tudott olvasni nagybetűs szavakat iskolába járás előtt. A szóképtanulás után gyermekeim a következő képességekkel rendelkeztek:

1. Felismertek 70–80 szóképet.
2. Minden szöveget próbáltak „megfejtetni”.
3. Képesek voltak az összetett szavakat két értelmes szóra bontani.
4. Tájékozottak voltak:
 - a szavak hangokra, betűkre bontásában, (nem múlt el óra, hogy ne „korongoztunk” volna szavakat!)
 - ismert szóképekből betűk kikeresésében.
5. Némán elolvasták az ismert szóképeket.

A betűtanuláshoz a következő módszereket alkalmaztam:

- a) Ismert szóképeket némán olvastattam tanulóimmal.
- b) Találós kérdésekkel válogattuk ki azokat a szóképeket, amelyekben az új betű benne volt. A szóképeket a táblára helyeztem, mindegyik sorszámot kapott. A találós kérdést csak a kiemelendő szavakra tettem fel. A tanulók a füzetbe annyi karikát rajzoltak, ahány kérdést mondtam. A szóképek sorszámát kellett az üres karikába írniuk. Ha nem találták el a számot, üresen hagyták a karikát. Munkájukat azonnal lehetett ellenőrizni összehasonlítás útján. Minden jó megoldásért egy piros pontot írhattak maguknak. Öt piros pontért egy csillag járt. Azokat a szóképeket, melyeket a betűtanításnál nem volt szükség játékos módon levettük a tábláról. A fennmaradó szavakban szerepelt az új betű. Ezek a szavak a könyv új betűt ismertető oldalán is megtalálhatók voltak.

- c) Ezután a kiválogatott szavakat korongokkal hangokra bontottuk. (A táblán is!)
- d) A tanulók kicserélték a korongokat betűkre. (Csak azokról lehetett szó, amelyeket már ismertek!)
- e) Az új betű önálló keresése következett.
- A korong-betűcserét minden szónál megismételtük. Megbeszéltük, hogy a szavakban hol szerepel az új betű; a szó elején, közepén vagy a végén.
- f) Ezután következett az új betű felismerésének gyakorlása. A könyv megfelelő oldalán aláhúzták az új betűt. A betűfelismerés történhet úgy is, hogy ismert szóképeket elolvasás után lerajzolnak, melyben új betű van. Kiszínezik azokat a képeket, amelyek nevében benne van az új betű. A Kisdobos és Dörmögő folyóiratban is sokan gyakorolták a betűfelismerést.
- A könyvben már a betűismertetés időszakában is található szöveg.

Hogyan történik a szövegolvasás?

Először a tanulók kikeresik az ismert szóképeket és aláhúzzák. A mondatokat általában képekkel illusztrálják. Ebből adódik, hogy az előforduló új szóra, szavakra következtetnek a tanulók. Ezután már el tudják olvasni az egész mondatot is. Nagyon fontos dolog: *csak azt szabad elolvasatni hangosan, amit már tanulóink némán elolvastak és megértettek.* A megértést a feleletválasztásos módszerrel tudjuk leghatékonyabban ellenőrizni. Kérdéseket kapnak a tanulók az olvasottak tartalmára vonatkozóan. Kezdetben a képek közül kell kiválasztani a megfelelőt, s azt kiszínezni, amelyik felel a kérdésre. Később a 3. válasz száma közül be kell karikázni a jót.

A betűcsoportokat úgy állították össze, hogy eltérő formájú betűk kerüljenek egy csoportba, amelyek viszont a hangképzés szempontjából közelálló hangokat jellemlenek (r-l, t-d, b-p, f-r).

Azt tapasztaltam, hogy a kisbetűkhöz hasonló nyomtatott nagybetűket szinte nem is kellett tanítanom. Minden különösebb nehézség nélkül megtanulták tanítványaim. (Aki tudott az iskolába lépés előtt olvasni, zömmel csak a nagybetűs szöveget tudta!)

A betűtanulás után kb. a 11. ciklus elején felmérést végeztem feladatlapmal. Ez nem volt alkalmas a hangos olvasás felmérésére, csak az olvasottak megértését vizsgáltam vele. A felmérésre 20–25 percet szántam.

Minden tanulónak a munkájához maximális önállóságot biztosítottam. Minden szükséges munkaeszközt kikészítettek, utána a következőket mondtam: Olvassátok el figyelmesen a feladatlap mondatait, és oldjátok meg a feladatokat! Csak azt tegyétek, ami a feladatban szerepel! Ha elkészültél, jelentkezz, hozd ki asztalomhoz a kész munkát ellenőrzés után!

Valamennyi jó megoldásért 1–1 pontot adtam. Csak a pontos végrehajtást fogadtam el.

Maximum 10 pontot lehetett szerezni.

A felmérés eredménye:

10 pontot kapott:	26 tanuló
9 pontot kapott:	6 tanuló
8 pontot kapott:	1 tanuló
4 pontot kapott:	1 tanuló

A felméréssel meg voltam elégedve. Tanulóimnak több mint 76⁰/₀-a hibátlanul oldotta meg a feladatlap feladatait. Tanulóim 86,6⁰/₀-ra teljesítették a kapott feladatokat. Óriási eredmény!

Ezután került sor a Maci mesél c. könyv olvasmányainak feldolgozására. Az olvasmányok tartalmilag igen közelálltak a gyermekek érdeklődési köréhez. Az is-

mert szereplőkkel mindig történt valami. Ezért a tanulót észrevétlenül is arra motíválta, hogy otthon önállóan, kíváncsisága kielégítése céljából olvassa tovább a történetet. A program szerint a néma olvasást mindjárt az olvasástanulás kezdetétől gyakoroltattam tanulóimmal.

Az olvasmányok önálló feldolgozásának menete:

1. *Szókiemelés*

A gyermek aktív szókincsében nem szereplő szavak, szóösszetételek kiemelése, megbeszélés. Mondatokba foglalása, ezzel egyidőben az aktív szókincsbe való beépítés. Ezeket felírtam a táblára vagy fóliára. A tanulók némán elolvasták. Utána a szavakat egyénenként hangosan, majd közösen olvasták a gyermekek.

2. *Néma olvasás*

A tanulók a kiemelt szavak olvasásának gyakorlása után némán olvassák a szöveget. Természetes, nem egyforma ütemben.

3. *A tartalmi megértés elsődleges rögzítése*

A megértést a feleletválasztásos módszerrel ellenőriztem. Ekkor használtam a feladatlapot. A gyermekek önállóan olvasták el a kérdéseket. A lehetséges három válasz közül kiválasztották az általuk helyesnek ítélt választ, és bekarikázták az előtte álló számjegyet. Az ellenőrzésnél legtöbbször írásvetítőt használtam. Minden jó válaszáért 1 piros pontot kaphattak.

4. *Hangos olvasás*

Kezdetben csak pár mondatot olvastak hangosan, főleg a jól olvasók.

5. *Megbeszélés*

A megbeszélés során lehetőség nyílt arra, hogy:

- az új információkat beépítsük a régi ismeretek rendszerébe,
- a hibás álláspontok javítására,
- az emlékezés, gondolkodás fejlesztésére,
- a kifejezőképesség javítására, fejlesztésére,
- a korábbi élmények felelevenítésére,
- a nevelési gondolatok kifejtésére.

6. *A tartalmi megértés másodlagos ellenőrzése*

Az összefüggések, az erkölcsi ítéletek vizsgálatára itt került sor. A feladatlap további feladatainak megoldására, állásfoglalás kimondására akkor buzdítjuk a tanulókat.

7. *Az olvasmány összefüggő elmondása*

Kezdetben több tanulót vontam be ebbe a munkába. Később 1 tanuló is elmondta az olvasmány tartalmát pár mondattal. Igen sok órán bábokkal játszották el a történetet. Ilyenkor a bátortalan gyereket is sikerült szóra bírni.

Értéke a beszédfejlesztésen kívül abban van, hogy lehetőséget nyújt a szereplők érzelmeibe való beleélésre (empátia).

8. *Az órai munka értékelése*

Az aktívan dolgozó gyerekeket baglyocska képével, piros ponttal, csillaggal jutalmaztam.

Az olvasmányok feldolgozása közben az elválasztást énektanulással készítettem elő. Olyan dalokat, mondókákat, kiszámolókat tanultunk, melyeknek könnyen tapsolható volt a ritmusa. Ilyenek: Körtéfa, Süssünk, süssünk valamit! Nyuszi ül a fűben, Ha én cica volnék, Hová mégy te kisnyulacska? stb. Éneklés nélkül is lehetett tapsolni a szövegre. Erre jól épülhetett a szótagolás tanulása.

Már év elején elkezdtem a szótagolás, az elválasztás előkészítését. A következő módon:

Könnyű, rövid szavakat kellett analizálni a tanulóknak, és kirakni korongokkal. Ahány hangot hallottak, annyi korongot tettek le a padra egymás mellé vízszintesen. Ellenőrzés után piros felére kellett fordítani a magánhangzókat jelölő korongokat. Ezt tapsolás követte. Annyit kellett tapsolniuk, ahány magánhangzója volt a szónak.

Nagyon fontosnak tartom a jó helyesírás megtanulása céljából azt, hogy fejlesszük ki – lehetőleg minden tanulóban – a *jó fonémaballást*. Ha ez sikerül, sokat tettünk a jó helyesírás ügyéért. Mikor a tanuló hallja, hogy egy szó hány hangból

áll, akkor azt is tudja, hogy hány betűvel írható le. Sok-sok gyakorlás után betűkihagyás nélkül, a magán- és mássalhangzók időtartamának pontos jelölésével le tudja írni a szavakat, később a mondatokat is.

Szívesen tanítottam a globális módszerrel. Tanulóim tudása, olvasás iránti szeretete örömmel töltött el. A tanulói beszámolók kapcsán sok új könyvre sikerült felhívnom a figyelmet. Tanulóim szinte nap mint nap új könyvvel jelentek meg az iskolában. Az érdeklődést ezzel felkeltették társaikban is. A sok-sok vers elmondásával mai irodalmunkkal ismerkedtek. A 34 tanuló közül mindenki megtanult olvasni, nagy meglepetésemre. Öröm volt nézni, hogy reggel 8 óra előtt, némán olvastak kedvenc könyveikből. A jobb olvasók maguk köré gyűjtötték társaikat, s így olvastak fel nekik. A késleltetett írástanításnak is pozitív eredménye lett. Tanulóim szép külalakkal, kellő lendületességgel, olvashatóan írtak nyomtatott, írott szövegről egyaránt. A kellően begyakorolt íráselemek szép írást eredményeztek.

Úgy érzem, hogy elért eredményeinkhez sokban hozzájárult, hogy soha nem maradt el a megérdemelt sikerélmény, amely új feladatok megoldására buzdította, lelkesítette tanulóimat.

PÁPAY PÉTER
Győr

Koncentráció az alsó tagozaton a matematika és a többi tantárgy között

A koncentráció mint módszertani alapelv régóta ismeretes, például Comenius a XVII. században így ír róla: „Ami összetartozik, azt összefüggően is adjuk elő. És mindent az egymáshoz kapcsolódó láncszemek szerint, hogy a mai mélyítse el a tegnapi, és nyisson utat a holnapnak.”

Korunkban, amikor a tudományok szerteágazódásának, elaprózódásának vagyunk a tanúi, különösen előtérbe kerül ez a didaktikai alapelv. Még fontosabbá vált a különböző ismeretek közötti összefüggések feltárása, összekapcsolása, rendszerre egyesítése.

A tanulási-tanítási folyamatban mindig az egyes tanulókból kell kiindulnunk. Beleképzelve magunkat helyzetükbe, azt kell látnunk, hogy számukra az iskolai munka tanórákra bomlik, az ismeretanyagot tantárgyakra bontva kapják. Ugyanakkor a való élet egységes egész, ebből következik, hogy a tanuló önkénytelenül is törekszik arra, hogy magában ezeket a mozaikszerűen kapott ismereteket integrálja, egységbe szerezze. Nyilvánvaló, hogy ez nem könnyű feladat, a pedagógus(ok)nak minden segítséget meg kell adnia ahhoz, hogy ez a folyamat sikeres legyen.

A koncentráció sokféle jelentése, értelmezése közül kettőt emelek ki: a tantervi és a módszertani koncentrációt.

A tantervi koncentráció biztosítása elsősorban a tantervek, tankönyvek, munkafüzetek, a pedagógusok számára írott kézikönyvek feladata. Átnézve például az alsó tagozatban használt ilyen jellegű dokumentumokat, sok szép törekvés található ebben a tekintetben is. Ugyanakkor bizonyos objektív okok miatt (a tantervek és a